

BLIJVEND BESMEURD

Vermeende fraude bezoedelt promotie van anesthesioloog

Hoewel hij ervan werd beschuldigd voor zijn onderzoek patiënten te hebben verzonnen, mag anesthesioloog Jan Vranken nu toch promoveren. Maar aan de kwestie blijft een blamabel imago kleven.

FRANK VAN KOLFSCHOOTEN

Vier en een half jaar heeft het Academisch Medisch Centrum (AMC) in Amsterdam geworsteld met beschuldigingen van wetenschappelijke fraude in het proefschrift van anesthesioloog drs. Jan Vranken, hoofd van de Pijnpoli aldaar. Vranken mag nu in mei alsnog promoveren bij het AMC, hoewel er nog altijd gereede twijfel bestaat over onderzoek dat hij verrichtte in het VU Medisch Centrum (VUmc) in Amsterdam. Laatstgenoemd ziekenhuis weigert zelf een oordeel te geven over de vermeende fraude.

ONACCEPTABELE UITKOMST

Vranken zou in 2002 promoveren op een nieuwe methode om ernstige pijn bij terminale kankerpatiënten te verlichten. Het onderzoek was deels uitgevoerd in het AMC, deels in het VUmc, waar Vranken tot 2001 had gewerkt. Het

AMC blies de promotie af nadat dr. Jaap de Lange en dr. Wouter Zuurmond, beiden hoogleraar anesthesiologie in het VUmc, Vranken beschuldigden van het verzinnen van patiëntgegevens. De onafhankelijke ombudsman van het AMC prof.dr. Chiel Janse kon hierover geen oordeel vellen omdat hij de statussen van het VUmc niet mocht inzien. Het AMC besloot de promotie in een later stadium toch te laten doorgaan, maar dan met alleen AMC-gegevens. VUmc-decaan prof.dr. Ed van der Veen ging daarmee akkoord, maar zonder ruggespraak met De Lange en Zuurmond.

Dit tweetal vond deze uitkomst onacceptabel en zocht een ander platform voor hun klacht, nu hun eigen decaan zich zo passief opstelde. Ze benaderden de commissie Wetenschappelijke Integriteit Gezondheidsonderzoek (WIG), die alle betrokkenen hoorde. Op verzoek van zijn advocaat weigerde Vranken aan het onderzoek mee te werken. Daardoor zag de commissie-WIG

geen juridische basis om te kunnen beoordelen of Vranken wetenschappelijke fraude had gepleegd. Volgens de commissie was in elk geval onderzoek nodig naar de patiëntendossiers in het VUmc, iets waarop ook AMC-decaan prof.dr. Louise Gunning bleef hameren bij VUmc-decaan Van der Veen. Laatstgenoemde gaf uiteindelijk de Utrechtse anesthesioloog prof.dr. Hans Kerckamp opdracht om na te gaan of de gegevens in Vrankens proefschrift correspondeerden met patiëntgegevens in het VUmc. Aan dit onderzoek werkte Vranken wel mee. Kerckamp trof in het VUmc 13 patiënten aan die mogelijk aan de studie hadden deelgenomen, al kon hij dat niet bewijzen. Vranken bekritiseerde Kerckamps zoekmethode en stelde voor om verder te helpen zoeken binnen het VUmc.

NIET WATERDICHT

De VUmc-decaan stuurde Kerckamps rapport (dat dus geen conclusies bevatte over mogelijke fraude) door naar de commissie-WIG, zonder melding te maken van Vrankens kritiek op die bevindingen. Ook sprak het VUmc geen heldere procedure af voor het vervolg. Daardoor deed de commissie-WIG geen poging Vranken alsnog te horen, maar volstond met het bestuderen van Kerckamps rapport. Vranken moest via de pers vernemen dat de commissie-WIG wetenschappelijke fraude 'aannemelijk' achtte. Van der Veen stuurde een kopie van het rapport naar het AMC, maar dat vond AMC-decaan Gunning onvoldoende. Het AMC wilde een eindoordeel van het VUmc zélf. De VUmc-decaan bleek daartoe niet bereid en hield zich opnieuw afzijdig. Het AMC was mans genoeg om zelf conclusies te trekken uit de rapporten van Kerckamp en WIG, vond het VUmc.

CHRONOLOGIE

- september 2002: VUmc-hoogleraren De Lange en Zuurmond beschuldigen AMC-promovendus Vranken van het verzinnen van gegevens in zijn proefschrift. Promotie wordt uitgesteld.
- november 2002: AMC-ombudsman constateert geen fraude in AMC-deel van het onderzoek, maar krijgt geen toegang tot de VUmc-dossiers.
- december 2002: De Lange en Zuurmond dienen een klacht in bij de commissie Wetenschappelijke Integriteit Gezondheidszorg (WIG).
- februari 2004: De commissie-WIG velt geen oordeel omdat Vranken medewerking weigert.
- november 2005: Onafhankelijk onderzoek van VUmc-dossiers levert geen bevestiging van het bestaan van patiënten.
- maart 2006: De commissie-WIG vindt fraude aannemelijk.
- april 2006: VUmc stuurt het rapport van de commissie-WIG zonder commentaar aan AMC.
- februari 2007: AMC besluit dat Vranken in mei 2007 alsnog mag promoveren.

BEROEPSORGAAN VOOR SCHENDING WETENSCHAPPELIJKE INTEGRITEIT

Sinds 1 mei 2003 bestaat het Landelijk Orgaan Wetenschappelijke Integriteit (Lowi), een initiatief van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, universiteitenvereniging VSNU en onderzoeksorganisatie NWO. Het Lowi beoordeelt mogelijke schendingen van wetenschappelijke integriteit nadat een universiteit zich er al over heeft gebogen, maar een van de betrokkenen zich niet kan vinden in de conclusies. De reglementen voorzien in zorgvuldige hoor en wederhoor van klokkenluider en beschuldigde, eventueel ondersteund door externe deskundigen. Het Lowi legt geen sancties op; dat blijft de verantwoordelijkheid van de instelling waar de schending heeft plaatsgevonden.

De zaak-Vranken neemt het Lowi niet in behandeling omdat die al speelde voor de oprichtingsdatum.

Het AMC zat intussen met een dilemma. Er lag een rapport op tafel van een commissie met respectabele wetenschappers, maar deze was niet door het AMC ingeschakeld. De formulering van deze commissie liet bovendien juridisch enige ruimte: aanwijzingen dat fraude 'aanneemelijk' is, zijn geen waterdicht bewijs. Ook was het nieuwe proefschrift van Vranken klaar, met nu alleen onberispelijke patiëntgegevens uit het AMC. Na rijp beraad besloot het AMC dat er onvoldoende basis was om Vranken het recht op promotie te ontnemen, nu het VUmc de conclusie van wetenschappelijke fraude niet voor haar rekening wilde nemen.

ONTHUTST

Klokkenluiders De Lange en Zuurmond zijn onthutst over de laatste wending, maar ook murw geslagen. Ze zouden de zaak nog kunnen aankaarten bij het

Er is geen sprake van een verkeerde behandeling

regionaal tuchtcollege, omdat bij frauduleus patiëntenonderzoek immers ook het vertrouwen in de medische stand in het geding is. Maar die stap zullen ze niet

zetten omdat ze al hoge advocaatkosten hebben moeten maken.

Het bestuur van het VUmc heeft geen behoefte aan verdere waarheidsvinding, bijvoorbeeld over de vraag of ook promotor Zuurmond blaam treft, wat deze zelf verre van zich werpt ('Ik heb geen opleiding gevolgd voor het begeleiden van oplichters.'). De voorlichter van het VUmc zegt dat er geen aanleiding is om de bevindingen van Kerkkamp en de commissie-WIG te melden aan de Inspectie voor de Gezondheidszorg, de waakhond voor goede patiëntenzorg. Verzonnen patiënten zijn geen echte patiënten, zo redeneert het VUmc, er is geen sprake van een verkeerde behandeling of het onthouden van de juiste behandeling aan patiënten.

Of de Inspectie voor de Gezondheidszorg daar na bestudering van de rapporten ook zo over denkt, moet nog

blijken. De inspectie kwam eerder wel in actie bij de geruchtmakende zaak van de Almelose neuroloog Gelmers, die in de jaren negentig fraudeerde met geneesmiddelenonderzoek. Ook hier ging het om verzonnen gegevens, met dit verschil dat Gelmers namen van bestaande patiënten opvoerde, die helemaal niet hadden deelgenomen aan zijn onderzoek.

BLIJVENDE SMET

Door het uitblijven van duidelijkheid kent de affaire-Vranken alleen verliezers. Vranken houdt vol dat hij niet heeft gefraudeerd, maar alleen slordig is geweest. De conclusie van de commissie-WIG is voor hem een blijvende smet op zijn blazoen. Voor het AMC blijft het onbevredigend om een bul te moeten uitreiken aan een omstreden promovendus. Patiënten die de affaire kennen, zullen moeite hebben om Vranken te vertrouwen als behandelend arts, hoe kundig hij in de ogen van collega's ook te werk gaat.

Ook Zuurmond en De Lange zijn verliezers. Ze hebben ervaren dat het uiten van beschuldigingen van wetenschappelijke oneerlijkheid kan terugslaan op de klokkenluider zelf, zoals al zo vaak is gebeurd in dit soort zaken in binnen- en buitenland. De les die de wetenschappelijke gemeenschap daaruit heeft getrokken, is dat zorgvuldige procedures essentieel zijn om onnodige beschadiging van betrokkenen te voorkomen. Het VUmc heeft echter verzuimd een helder protocol te gebruiken bij de waarheidsvinding. Geen enkele VUmc-patiënt mag dan schade hebben ondervonden, een zaak als deze beproeft wel de bereidheid van burgers om mee te werken aan patiëntenonderzoek. ■

Frank van Kolschooten,
journalist

DE FOTO IS HELAAS
NIET BESCHIKBAAR
VOOR INTERNET